

Хвиля концентрації 80-х, окрім загальноекономічних і технологічних, була спричинена чинниками, пов'язаними з процесом творення єдиного внутрішнього ринку. Як і в 60-х та 70-х рр., підприємства адаптувалися до нових умов на ринку без кордонів. Концентрація серед зарубіжних (не з ЄС) фірм на території Співтовариств пояснюється утрудненням їх експорту з третіх країн та значним інвестиційним потенціалом в умовах глобальної фази інтернаціоналізації. Водночас мотивами раціоналізації та синергії фірми керувалися в 90-х лише в 16 % випадків вибору стратегії злиття чи акціонування, тоді як у 80-х – в 50 % випадків [2, 92]. Головною причиною концентрації стало зміцнення ринкової позиції та вимоги експансії.

Зростання безпосередніх закордонних інвестицій фірм ЄС на території інших країн-членів пояснюється як наслідками т. зв. негативної інтеграції у формі ліквідації перешкод в торгівлі, так і перевагами позитивної інтеграції (гармонізація акціонерного права, уніфікація регуляції банківського та фондового секторів).

Наслідком структурних змін, що відбуваються на ринку ЄС і змін у рівні конкуренції, є також цінова конвергенція, масштаби якої відрізняються залежно від товарних груп. Найбільше це стосується споживчих та інвестиційних товарів (у розрізі країн це явище відображено на рис. 5). Потрібно, однак, враховувати, що окремі країни вдаються до регуляційної інтервенції і застосовують опосередковані податки, завдяки чому зменшується амплітуда коливання цін.

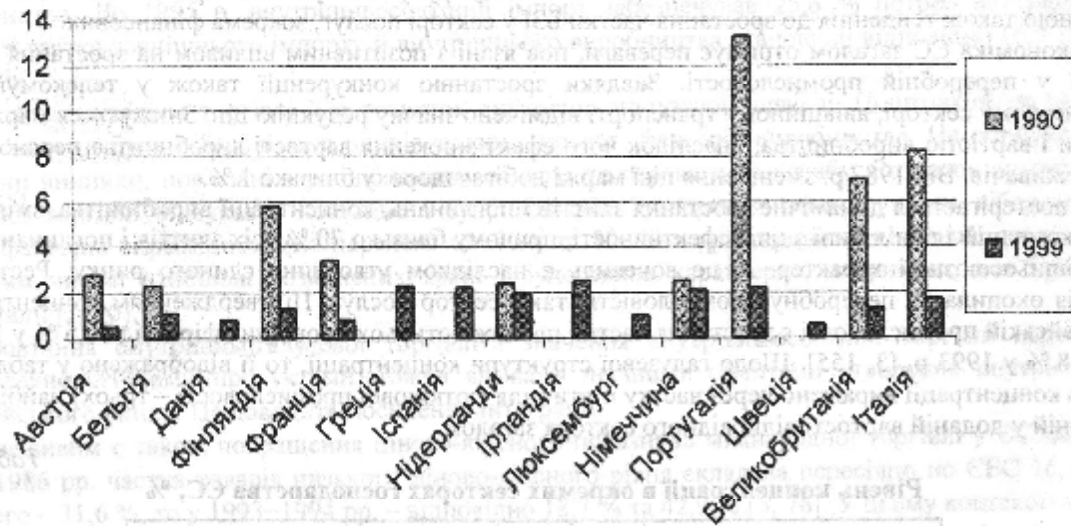

Рис. 5. Показники цін споживчих продуктів: рівень середніх річних коливань (%)
Джерело: Eurostat.

Цінова конвергенція динамічніша в тих країнах, котрі увійшли до ЄС після 1980 р. Внаслідок впливу єдиного ринку на ціни спостерігаємо активність макроекономічної політики, що зорієнтована на економічну стабілізацію.

Характерною рисою розвитку ринку є рівень споживання, а також динаміка доходів домашніх господарств. Поки ще існує розрив між ЄС та США у споживанні домашніх господарств, але динаміка споживання тривалий час краща для єдиного ринку Союзу (зростання відповідно на 121 і на 124 % за період 1985–1997 рр.).

Також змінилася структура споживання. Найбільш помітною зміною було скорочення частки витрат на продукти харчування через відносно повільне зростання цін у цьому секторі. У зв'язку з цим також знизилася частка витрат на взуття, меблі, оснащення осель і побутову техніку. Водночас приблизно на 50 % зросла частка витрат на квартплату, опалення, електроенергію, транспорт і зв'язок. Порівняно високими темпами зростали витрати на розваги, відпочинок, освіту і культуру [7, 35]. Попит на ці продукти зростає одночасно з підвищенням доходів споживачів.

Суттєвим явищем є також посилення конвергенції доходів на мешканця. Тут кращу динаміку мають менш розвинуті країни (Ірландія, Португалія, Іспанія), що проявилось після встановлення

позитивної динаміки господарського зростання (понад середній рівень у ЄС), а отже, може вважатися опосередкованим ефектом єдиного ринку. Покращення динаміки доданої вартості бруто на 1 мешканця свідчить також про позитивний вплив єдиного ринку на макроекономічні показники більш розвинутих країн-членів. Як наслідок успішної політики єдиного ринку можна вважати також деяке вирівнювання доходів на 1 мешканця на рівні регіонів, щоправда це відбувається значною мірою завдяки підтримки Співтовариствами бідніших регіонів.

Отже, бачимо загальногосподарську ефективність програми створення внутрішнього ринку Європейського Союзу. Позитивні ефекти переважають недоліки від ринкової уніфікації загалом на території країн-членів. Позитивний вплив більшою мірою стосується нових та менш розвинутих ринків (загалом серед убогіших регіонів Європи тільки південь Італії та Греція досягли порівняно гірших показників, ніж перед впровадженням програми єдиного внутрішнього ринку). Звідси – очевидна ефективність включення до єдиного ринкового простору ЄС національних ринків теперішніх країн-кандидатів, а в перспективі – України.

Література

1. Pelkmans J. Market integration in the European Community. – Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1984.
2. Jantón-Drozdowska E. Regionalna integracja gospodarcza. – Warszawa: PWN, 1998.
3. Wysokińska Z., Witkowska J. Integracja europejska. Rozwój rynków. – Warszawa. Wyd-wo nauk. PWN, 2001.
4. Jovanovic N. European Economic Integration. – N-Y, 1997.
5. Trade and FDI specialization effects of the single market programme "European Economy". – 1996. – № 4.
6. UNCTAD World Investment Report 2001: Promoting Linkages, annex tables B. 1 and B. 2. – P. 291–296.
7. Sznajder A. Euromarketing. Uwarunkowania na rynku Unii Europejskiej. – Warszawa: Wyd-wo nauk. PWN, 1999.

Статтю подано до редколегії
07.05.2004 р.

УДК 332.14 (438):061.1ЄС

С. В. Федонюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Волинського державного університету імені Лесі Українки;
В. Є. Намонюк – студент 4 курсу факультету міжнародних відносин Волинського державного університету імені Лесі Українки

Адаптація регіональної політики Польщі до умов Європейського Союзу

Роботу виконано на кафедрі міжнародної інформації факультету міжнародних відносин ВДУ ім. Лесі Українки

Розглядається регіональна політика Польщі в контексті її інтеграції в ЄС. Досліджено зміни законодавчої та інституціональної бази регіональної політики Польщі. Зосереджується увага на розподілі структурної допомоги ЄС.

Ключові слова: регіональна політика, Польща, ЄС, адаптація.

Fedoniuk S. V., Namoniuk V. Ye. Adaptation of Polish regional politics to the conditions of European Union. The regional policy of Poland during the period of its integration in EU are considered. The changes in legislative and institutional basis of Polish regional politics were researched. The great attention is paid to distribution of structural financial help of EU.

Key words: regional policy, Poland, EU, adaptation.

© Федонюк С. В., Намонюк В. Є., 2004

У травні 2004 року збільшиться кількість членів Європейського Союзу за рахунок країн Центрально-Східної Європи, які мають достатні макроекономічні показники, політичну стабільність та виконали зобов'язання, взяті на себе за попередніми домовленостями.

Велике значення в ході адаптації цих країн приділялося їх регіональній політиці, оскільки вона становить 38 % бюджету ЄС. Польща стала першою країною-претенденткою на приєднання до ЄС, у якій була створена спільна консультативна комісія "Польща – Комітет регіонів". Участь у цій організації дозволила представникам органів місцевого самоврядування Польщі впливати на розподіл величезних структурних засобів ЄС ще до формального членства країни в Євросоюзі. Вивчення сучасного досвіду регіональної політики Польщі є необхідним та актуальним для нашої країни, яка має надію в майбутньому також стати членом цього інтеграційного утворення.

Вивченням регіональної політики ЄС займається багато науковців, проте одиниці досліджують проблему регіонального розвитку країн Центрально-Східної Європи, в тому числі Польщі. Це такі автори, як Мацей Рудницький, Петер Франкенфельд, Ханс Вогель. У роботі Мацея Рудницького "Регіональна політика Європейського Союзу" лише один розділ присвячено Польщі, де в загальному висвітлено її регіональну політику в перспективі членства в ЄС. Петер Франкенфельд у роботі "Європейські структурні фонди та регіональна політика в країнах, що приєднуються" не розглядає окремо проблеми та досягнення кожної країни, а робить їх порівняльну характеристику. Тому ми поставили собі за завдання дослідити досвід регіональної політики саме Польщі, прослідкувати виникнення нової законодавчої та інституціональної бази, яка б відповідала вимогам ЄС, розглянути розподіл структурної допомоги для втілення програм регіонального розвитку цієї країни.

У 90-их рр. XX ст. регіональний розвиток Польщі відбувся в умовах децентралізації управління, побудови відкритої ринкової економіки, істотного розширення владних повноважень місцевого самоврядування, співробітництва з ЄС. Це викликало необхідність зміни правової основи регіонального розвитку. У липні 1994 р. був прийнятий Закон про просторовий розвиток (Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym). Закон зобов'язує органи влади здійснювати роботи з розробки просторових аспектів стратегії розвитку країни у форматі концепції політики просторового розвитку.

У 1994–1997 рр. проводилася розробка Початкової концепції політики просторового розвитку країни Польща 2000 (Wstępna koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju), попередні підсумки якої були затверджені урядом Польщі в листопаді 1995 р. У 1996 р. у "Нарисі концепції стратегії соціально-економічного розвитку Польщі до 2010 р." у спеціальному розділі були проаналізовані просторові наслідки реалізації головних принципів стратегії економічного розвитку Польщі до 2010 р. При цьому як головна ідея регіонального розвитку країни збереглася концепція помірної просторової поліцентричної організації.

У 1998–1999 рр. була розроблена Національна стратегія регіонального розвитку (Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego) – НСРР, що стала частиною Національного плану розвитку Польщі в 2000–2006 рр. При її розробці враховувалися вимоги ЄС і ті фінансові ресурси, що вона зможе одержувати від Союзу. Одночасно бралися до уваги структурні наслідки включення країни в глобальну економіку і зокрема посилення поляризації регіонального розвитку, зростання різниці між багатими і бідними районами.

У зв'язку з цим до стратегічних цілей політики регіонального розвитку віднесені:

- розширення і модернізація інфраструктури (транспорт і логістика, зв'язок, інформатика, охорона природного середовища, утилізація відходів і т. д.), що забезпечує ріст конкурентоспроможності регіональної економіки;
- реструктуризація і диверсифікація економічної бази сільських регіонів шляхом розвитку малих і середніх міст, малих і середніх підприємств, підвищення інвестиційної привабливості, розширення рекреаційного потенціалу;
- розвиток людського потенціалу за допомогою формування регіональних освітніх систем у рамках реструктуризації економіки і підвищення мобільності трудових ресурсів;
- розвиток міжнародного співробітництва регіонів у рамках прикордонних і прямих економічних, культурних і освітніх зв'язків з регіонами європейських країн;
- підтримка регіонів, які зазнали економічної маргіналізації (сільські території, міста з промисловим спадом, соціально неблагополучні частини великих міських агломерацій), за допомогою активізації в них економічного і громадського життя.

Рада Міністрів 28 січня 1997 р. прийняла "Національну стратегію інтеграції". Цей документ шляхом послідовних дотеперішніх дій польської сторони окреслив головні цілі інтеграції у ЄС, а також завдання, які виникали у процесі адаптації у період безпосередніх попередніх переговорів.

Стосовно регіональної політики у Стратегії відзначено роль засобів допомоги, які виділені Польщі з бюджету ЄС для фінансування прискореного розвитку господарської інфраструктури. Слід відзначити, що участь Польщі в регіональній політиці ЄС буде визначена як масштабом трансферів засобів допомоги, так і умовами їх передачі, а також майбутніми засадами функціонування структурного фонду, участю засобів, призначених на регіональну політику в бюджеті Союзу, бюджетною політикою Союзу в наступні роки, оцінкою здатності поглинання допоміжних засобів із польської сторони. В ході підготовки до членства в ЄС важливо знати особливу готовність господарства й інституційної системи до споживання допоміжних засобів, а також пристосування профілю допоміжних програм – реалізованих у рамках структурного фонду – до специфічних потреб польської економіки. У Стратегії розглянуто також ряд фінансових та інституціональних постулатів, сформульованих у Комплексі завдань [4, 36].

У відповідь на постулат Європейської Ради з Мадрида від грудня 1995 р. Європейська комісія представила в 1997 р. два документи: "Агенди 2000", яка підтверджує перспективи розвитку Союзу до 1999 р., а також погляди на заявки щодо членства в ЄС окремих країн-кандидатів, у тому числі Польщі. В обох документах залишилися відкритими питання, пов'язані з проблемами регіональної політики [1].

Згідно з положеннями "Агенди 2000" ідея економічної і соціальної спільності всіх територій ЄС повинна бути одним із основних пріоритетів політики ЄС. Після 1999 р. засоби структурного фонду сконцентровано на трьох основних цілях, а не на семи (як це було до цих пір). Отже, підвищується ефективність їх використання. Збережено Фонд згуртування для країн, у яких ВВП у розрахунку на одну особу є (чи буде після розширення) нижчий, ніж 90 % від середньої вартості ВВП у Союзі в цілому.

Як структурні фонди, так і Фонд згуртування будуть доступні для нових держав-членів. Ступінь локації на користь тих держав буде збільшено поступово, щорічно не більш як на 4 % ВВП даної держави, для уникнення проблем освоєння.

У другій частині Агенди – заклик до розширення – стверджується, що нові держави-члени будуть у прискореному темпі користатися з можливості дофінансування в рамках структурної політики Союзу, оскільки такою буде вимога збереження згуртованості в ЄС. Фонд Співтовариства при високому рівні дофінансування повинен уможливити впровадження фінансово важливих проектів у секторах охорони середовища і транс'європейських мереж, у тих секторах, які є ключовими для інтеграції нових держав у ЄС.

У "Висновку Європейської комісії" підкреслено умову інтеграції у сфері регіональної політики – якнайшвидше ознайомлення Польщі і впровадження засад, цілей і процедур, властивих для функціонування структурних фондів.

У документі від 19 серпня 1997 р. Рада Міністрів відзначає діяльність польської сторони, пов'язану з передвступними фондами, та пристосування до умов співробітництва зі структурними фондами. Як один із пріоритетів визначено окреслення ієрархічних цілей Польщі у системі економічного і соціального згуртування [2].

Дуже важливим кроком у процесі зближення польської регіональної політики до європейської моделі було ухвалення Сеймом 12 травня 2000 року закону про засади підтримки регіонального розвитку. Це був перший крок законодавчого рівня, що визначав національну регіональну політику. Закон окреслив засади і форми співробітництва у цій галузі Ради Міністрів та органів урядової адміністрації з місцевим самоврядуванням, а також соціальних та господарських партнерів. Визначено, зокрема, інституції, що підтримують регіональний розвиток, формат дій щодо його підтримки.

Підтримка регіонального розвитку повинна здійснюватися на підставі національної стратегії регіонального розвитку та ініціатив воєводського самоврядування у відповідності з засадою зрівноваженого розвитку. Підтримка регіонального розвитку повинна переслідувати цілі:

- 1) розвиток окремих територій країни, покращення якості та умов життя мешканців та рівня задоволення потреб самоврядування;

- 2) створення умов для підвищення конкурентоспроможності самоврядних спілок;
- 3) вирівнювання рівнів розвитку окремих територій країни та вирівнювання шансів мешканців країни без уваги на місце проживання, зменшення відсталості слабкорозвинутих територій, що мають найгірші умови розвитку [3, 115].

Цей закон не тільки забезпечує публічну адміністрацію у формальноправові інструменти, що створюють можливості для проведення концентрованої регіональної політики, а й дає реальні шанси на вирівнювання соціально-економічного розвитку окремих регіонів.

У 1999 р. Польща повернулася до тривірневого адміністративно-територіального поділу: 16 воєводств, 373 повіти і 2489 гмін. У ході реформи істотно змінилися адміністративні межі і розширилися права територіальних органів влади. Гміни і повіти є одиницями місцевого самоврядування, а воєводства є одночасно керованими і самоврядними одиницями. Новий розподіл адаптований до вимог ЄС щодо розмірів адміністративних одиниць даних рівнів і їхніх владних повноважень.

Важливим інструментом розвитку регіональної економіки в Польщі стали особливі економічні зони. У жовтні 1994 р. був прийнятий спеціальний Закон, на основі якого і за розпорядженням Ради Міністрів було створено 17 СЕЗ, більшість у депресивних районах. Однак зонний інструмент економічної активізації районів викликає протидію ЄС, що вбачає в ньому порушення правил конкуренції. ЄС, зокрема, виступає проти занадто великого терміну надання податкових пільг, проти субсидування експорту через ці пільги, проти дисперсного характеру більшості зон, коли вони складаються з декількох відособлених ділянок.

Істотним чинником, що сприяє швидкому входженню Польщі до ЄС, є, безсумнівно, діяльність євро регіонів. Євро регіони, що функціонують на всіх польських кордонах, є своєрідним помостом на шляху повної інтеграції з країнами-членами Співтовариства, оскільки 13 євро регіонів уздовж всього польського кордону утворюють суцільний перехідний простір, що співробітничав з усіма сусідніми країнами, поширюючи співпрацю також на Данію та Швецію [5, 56].

Таким чином, Польща продемонструвала приклад ефективного розв'язання низки завдань стосовно узгодження з європейською регіональною політикою. У країні створені різні інститути регіонального розвитку – законодавча база, інформаційно-дослідницька база, Комітет Ради Міністрів з питань регіональної політики і збалансованого розвитку, воєводські агентства регіонального розвитку і т. д. Потрібно відзначити, що деякі органи регіональної політики, які з'явилися останнім часом, законодавчі акти та інструменти не виникли б так швидко, якби не перспектива отримання доступу до ресурсів ЄС. У рамках програми Phare (і через систему двосторонньої технічної допомоги) ЄС вніс істотний вклад у розробку та здійснення пробних програм та проектів, а також сприяв розвитку потенціалу в області регіональної політики Польщі.

Необхідно продовжити дослідження цієї теми в напрямку вивчення позитивного досвіду регіональної політики Західної та Центрально-Східної Європи з метою його використання для покращення інструментів та засобів проведення регіональної політики в нашій державі.

Література

1. Agenda 2000 / Opinia Komisji Europejskiej o wniosku Polski o członkostwo w Unii Europejskiej. Monitor Integracji Europejskiej, wydanie specjalne, Komitet Integracji Europejskiej. – Warszawa, 1997.
2. Informacja o przygotowaniach do negocjacji akcesyjnych z Unią Europejską. Monitor Integracji Europejskiej, Komitet Integracji Europejskiej. – Warszawa, 1997.
3. Rudnicki M. Polityka regionalna Unii Europejskiej. – Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły bankowej, 2000.
4. Narodowa strategia integracji. Monitor Integracji Europejskiej: Wydanie specjalne / Komitet Integracji Europejskiej. – Warszawa, 1997.
5. Frankenfeld P. European Structural Funds and Regional Policy in Accession Countries: Experience of Ten Years in Western Europe. – Riga, 1999.

Адреса для листування:

43021 Луцьк, вул. Винниченка, 28.

Статтю подано до редколегії

11.02.2004 р.